

Bölüm 8

TARİHî ROMAN VE DESTAN: OĞUZ ÖZDEŞ'İN OĞUZ HAN ROMANI ÜZERİNE BİR İNCELEME¹

Büşra Palut²
Serdar Şimşek³

1 Bu çalışma, Büşra Palut tarafından hazırlanmakta olan “Halk Anlatılarının Güncellenmesi Bağlamında Oğuz Kağan Destanı (1923-2021)” başlıklı yüksek lisans tezinin verilerine dayanmaktadır.

2 Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yüksek Lisans Öğrencisi – ORCID: 0000-0002-3226-1286 palutbusra@gmail.com

3 Dr. Ö. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. serdar.simsek@bilecik.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6486-2249.

Giriş:

Tarih ve roman arasındaki yakın ilişkinin en belirgin şekilde yoğunlaştığı tür olarak ortaya çıkan tarihî romanların muhtevası, işlevi ve niteliği hususunda konuyla ilgilenen araştırmacılar arasında uzun tartışmalar yapılmıştır. Özellikle tarihsel geçmişin edebî metinler üzerinden yeni bir form ve anlatı teknikleriyle işlenmesi ile kurmaca metinlerdeki tarihsel geçmişin nasıl yorumlanacağı meselesi hakkında farklı görüşler öne sürülmüştür. Esasen tarihsel geçmiş ile yazarın kurmaca yeteneğinden beslenen bu tür edebî metinler, tarihsel kurmaca olarak nitelendirilmişlerdir. Tarihi olay ve şahsiyetleri kendi tahayyül dünyalarına göre yeniden yorumlayan yazarlar, yalnızca tarihsel geçmişten yararlanmamışlar, aynı zamanda mitik ve efsanevi geçmiş ifade eden geleneksel anlatıları da bu tür metinlere dâhil etmişlerdir. Elbette bu türden bir kullanım, millî tarih ve edebiyat oluşumu için gayret eden milliyetçi entelektüel ve yazarlarda daha fazla gözlemlenir. Dolayısıyla tarihî ve efsanevî maziyi yeniden kurgulayarak güncelleştiren yazarlar, böylece “milletin hikâyesini” somut bir şekilde göstererek kolektif anlatılar icat etmişler, millî edebiyatın esasını teşkil eden kanonik metinler vücuda getirmişlerdir (Jusdanis, 1998: 79-81). Bu tür anlatıların beslendiği kaynaklar arasında millî kültürün bozulmamış hâlini temsil ettiği inanan mit, destan, efsane gibi geleneksel halk anlatılarının önemli bir yeri bulunmaktadır.

Türk edebiyatında II. Meşrutiyet yıllarından itibaren ortaya çıkan millî edebiyat akımının etkisiyle tarihi olay ve şahsiyetleri konu edinen pek çok roman ve hikâye kaleme alınır. Elbette bu eserlerin referansları arasında halk anlatıları da bulunmaktadır. Cumhuriyet döneminde ise birtakım yazar ve şairler türün ihyasına yönelik destan arayışlarına girerken (Topçu, 2014), bazı yazarlar ise kaleme aldıkları romanlarda gerek muhteva gerekse üslup bakımından Türk destan ve efsanelerinden yoğun bir şekilde yararlanırlar (Kaya, 2015). Öte yandan Dede Korkut, Oğuz Kağan, Ergenekon gibi anlatılar muhtelif türlerde yeniden yazılır ve popüler hâle getirilmeye çalışılır (Güvenç, 2019). Bu türler arasında tarihî romanlar, geleneksel anlatıların en fazla kaynak olarak kullanan türlerin başında gelmektedir. Fakat bu tür metinlerde tarihsel ve efsanevi geçmiş, yazarın sanat ve ideolojik görüşlerine göre yeniden tahayyül edilir (Dede, 2017). Tarihî romanların tarih yazımı ve kurmacanın melez bir birleşimi olduğunu ifade eden Halim Kara, tarihî roman yazarlarının yaşadıkları dönemdeki meseleleri mazi üzerinden kendi ideolojik yorumlarına göre yeniden kurguladıklarına dikkat çeker. Ona göre “Tarihsel romancılar, tarihsel malzemeyi edebî dünyaya temellük ederek yansıttıkları maziyi, yaşadıkları dönemin ve toplumun perspektifinden bakarak yeniden inşa ederler. Kendi kişilikleri, ideolojileri, sınıfları, ön yargıları ve varsayımları konu, karakter, dönem ve izlek gibi romanlarını oluşturan malzemelerinin seçiminde önemli rol oynar. Başka bir deyişle, çağdaş zihniyet ve düşünce biçimleri, geçmişin edebî temsilini ve onun söylemsel işlevini belirler.” (Kara,

2017: 276). Bu itibarla geleneksel halk anlatılarını referans olarak yazılan tarihî romanların incelenmesi oldukça önem arz etmektedir.

Bu çalışmada, farklı konularda kalem oynatan, son derece velût bir yazar olan Oğuz Özdeş'in "Oğuz Han" isimli romanı, geleneksel metinle mukayese edilerek incelenecektir. Yazarın roman formunda yeniden değerlendirdiği anlatıda, birtakım anlamsal ve biçimsel dönüşümler meydana gelmiştir. Buna göre efsanevî bir şahsiyet olan Oğuz Han'ı, Hun hükümdarı Mete Han ile özdeşleştiren yazar, destanı ve tarihî olayları kendi tahayyül dünyasına göre yeniden kurgulamıştır.

Popüler Bir Yazar: Oğuz Özdeş

Türk edebiyatında genellikle popüler edebiyat alanında kaleme aldığı eserleriyle temayüz eden Oğuz Özdeş, 1920 yılında dünyaya gelir. Babası Kırşehir Gazetesi eski müdürlerinden Reşat Bey'dir. 1938 yılında Ankara Erkek Lisesi'nden mezun olan Özdeş, Ankara Hukuk fakültesinde yüksek tahsiline başlamasına rağmen eğitimini yarıda bırakır. II. Dünya Savaşı yıllarında üç yıl yedek subaylık yapan Özdeş, daha sonra İstanbul'a yerleşir ve matbuat hayatına girer (Arslan, 2019: 734). Dönemin popüler edebiyat, kültür dergilerinden "Resimli Ay", "Yeni Sabah", "Yarım Ay" ve Orhan Seyfi Orhon'un çıkardığı Türkçü dergi "Çınaraltı" dergisinde yazı ve şiirleri yayımlanır. Aynı yıllarda Besim Akımsar'ın çıkardığı "Kovan" dergisinde de sanat yazıları kaleme alan Özdeş, dönemin itibarlı dergisi Yarım Ay'da da öykülerini neşreder. 1941 yılında ikinci romanı Hasret, İkbâl Kütüphanesi tarafından yayımlanır (Üyepazarcı, 2019: 765). 1936 yılında popüler çocuk dergisi "Yavru Türk"ü usta gazeteci Rakım Çalapa yönetiminde çıkarır. Türkiye Yayınevi'ne girerek çeşitli yayınlarda görev alır. Yönetim görevinin yanında röportaj, eleştiri gibi yazılar neşreder. Çocuk dergilerinde ise çocuk öyküleri kaleme alır. Yazar, bu dönemleri çok yoğun geçirmesinden dolayı 11 yıl boyunca hiç roman kaleme almaz. 1953 yılında ilk romanı "Aşk İstiraptır", Atif Yılmaz tarafından filme çekilir (Üyepazarcı, 2019: 766).

Özdeş, kendisine asıl ünü sağlayan, onu Türk edebiyatındaki yerini sağlamlaştıran popüler roman alanında verdiği eserlerdir. Tan Gazetesinde yayımladığı "İtiraf" adlı eseriyle popüler roman alanından ilk eserini veren Özdeş, bu eserler birlikte içerik olarak birbirinden farklı yirmi roman tefrika eder (Arslan, 2019: 738). Basın şeref kartına sahip olan yazar, 7 Haziran 1979'da İstanbul'da vefat etmiştir (Arslan, 2019: 735).¹

1 Yazarın kimi eserleri şu şekildedir: Aşk İstiraptır (1939), Gizlenen İstiraplar (1941), Hasret (1941), Coşkun Gönüller (1942), İtiraf (1942); Uçurum (1943); Cennet Yolu (1943), Memnu Meyva (1944), Hülya (1945), Kalbimin Güzel Kadınına (1946), Rusya'da Bir Türk Subayı-Şafak Sökerken (1957), Vatan Borcu (1958), Gecekondu Rüzgârı (1960), Dağ Başını Duman Almış (1960), Kartal Başlı Kadırğa (1963), Tuna Nehri Akmam Diyor (1962), Yavuz'un Pençesi (1964), Çölde Açan Zambak (1964), Oğuz Han (1964), Gülmeyi Unutanlar (1964), Karapençe (1965), Karapençe Estargon'da (1966), Karapençe'nin İntikamı (1966), Ağlayan Kadın (1966), Karapençe Voyvodaya Karşı (1967); Karapençe'nin Oğlu (1967), Liseli Bir Kız Sevdim (1968), Şebnem (1970), Kıbrıs Kanı (1964), Şeyh Şamil (1977).

Özdeş, Cumhuriyet sonrası dönemde yaygınlaşan popüler romancıların başında gelmektedir. Yazarın eserlerini bakıldığında melodram ağırlıklı “his” romanlarının yanı sıra konusunu yakın ve uzak geçmişteki tarihî olay ve şahsiyetlerden alan pek çok tarihî roman bulunmaktadır. Özdeş’in tarihî romanları, dönemin diğer tarihî romanlarının gerek olay örgüsü gerekse karakterlerin işlenişleri bakımından benzer özellikler barındırır. Kırklı yaşlarından itibaren tarihî roman türünde eserler vermeye başlayan yazar, dönemin siyasi ve kültürel dinamiklerini de dikkatte alarak romanlarını vücuda getirdiği söylenebilir. Bu romanların arasında Çanakkale ve Kurtuluş Savaşı’nı işleyen “Vatan Borcu”, 27 Mayıs 1960 İhtilali’nin hemen ardından neşrettiği, yine Kurtuluş Savaşı’nı konu edindiği “Dağ Başını Duman Almış”, 1974 yılındaki Kıbrıs Harekati’nden sonra yayınladığı “Kıbrıs Kanı” isimli romanları bulunmaktadır. Şüphesiz aktüel olayları yakından takip eden Özdeş, dönemin siyasi ve kültürel şartlarına uygun popüler konuları, romanlarında işlediği söylenebilir (Üyepazarcı, 2019: 771).

Destan, Tarih ve Kurmaca Arasında Oğuz Han Romanı

Oğuz Özdeş’in kaleme aldığı “Oğuz Han” adlı roman, Türkiye yayınevinden resimli şekilde 1964 yılında yayımlanır. On beş bölümden oluşan roman, geleneksel metne göre daha hacimlidir. Yazar olayları daha geniş perspektifte ele almış ve olay örgüsünü birtakım macera unsurlarıyla zenginleştirmiştir. Yazar, diyalog, tasvir, çözümleme gibi geleneksel metinde bulunmayan anlatım teknikleri kullanmıştır. Dolayısıyla geleneksel metin ile yeni metin arasında gerek olay örgüsü gerekse motif yapısı bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır. Şüphesiz bu farklılıklardan en önemlisi, Oğuz Kağan’ın Çinliler ile olan mücadelesidir. Zira geleneksel metinde Çinlilere dair herhangi bir bilgiye rastlamazken, işlenmiş metnin tamamı Çinlilerle yapılan mücadeleler üzerine kurgulanmıştır. Erol Üyepazarcı (2019: 771) tarafından klasik “atalara tapki” romanı olarak nitelendirildiği söz konusu eser, konusunu Türk folklorundan ve tarihinden alır. Konunun işlenişi, kahramanlarının karakterizasyonu bakımından, tarihî roman türünün önemli temsilcileri Aptullah Ziya Kozanoğlu, Nihal Atsız, M. Turhan Tan gibi yazarların eserleriyle birtakım ortaklıklar barındıran roman, Oğuz Kağan Destanı ile Mete Han’ın hikayesi ile şekillenmiştir. Elbette roman türünün anlatım imkanlarından faydalanan yazar, efsanevi anlatı ile tarihsel şahsiyetleri kendi kurmaca dünyasına göre yeniden yorumlamıştır.

“Roman, “Çocuk Haftası” adlı çocuk mecmuasında “Büyük Kahramanlık Türk Romanı” üst başlığı altında 2 Ekim 1963 tarihinde tefrika edilmeye başlar ve 10 Haziran 1964 tarihine kadar toplam 29 tefrika yayımlanarak sona erer. Tefrikanın sonunda 10 Mayıs 1964 tarihi atılarak romanın yazıldığı tarih, net olarak verilir. Romanın birçok tefrikasına konuyla ilgili resimler eklenmiş ve içerik görselleştirilmiştir. Bu romanın ilk baskısı, Türkiye Basımevi

aracılığı ile 1964 yılında yayımlanmıştır. Daha sonraki basımları ise Türkiye Yayınevi ve Tekin Yayınevi tarafından yapılmıştır” (Arslan, 2019: 142).

Romanın özeti şu şekildedir: Birinci bölümde Oğuz Kağan’ın dünyaya gelişinden sonra gerçekleşen olağanüstü olaylara ve Oğuz’u öldürmek isteyen Çinli hükümdarın planlarına yer verilir. İkinci bölümde kahraman Oğuz’un canavarı öldürmesi, üçüncü bölümde Kara Han’ın canavarı alt etmesinden dolayı Oğuz’a ad verilmesi anlatılır. Dördüncü bölüm ise olayların tamamen farklı bir boyutta ilerlediği bölümdür. Oğuz Kağan’ın obasına gelen Çinli Sun-Vang ile kızı Sin ile tanışması akabinde bu kişilerle ve birkaç askeriyle birlikte Çin’in Pekin şehrine yolculuğa çıkmasına yer verilir. Beşinci ve altıncı bölüm ise Oğuz’un Pekin’e giderek Çin İmparatoru’nu mağlup etmesi ve babası Kara Han’ın ölmesi üzerine İmparatorluğun başına geçtiği bölümdür. Yedinci bölümde ilk karısı Ay ile tanışmasına yer verilir. Sekizinci bölümde Gen-Yu ve Yen-Fu adlı iki hain Çinlinin düşmanlıklarının ortaya çıkması, dokuzuncu bölümde Yen-Fu adlı düşmanın Kara Han’ın mezarına giderek mezarını açıp Kara Han’ın başını çıkartıp ülkesine geri dönmeye çalışması, fakat bozkurt sayesinde Oğuz Kağan’a yakalanması anlatılır. Onuncu, on birinci ve on ikinci bölümde Çinliler ile savaşa girilmesi ve akabinde gelişen olaylara yer verilir. On üç ve on dördüncü bölümde Oğuz’un ikinci karısı Gülay ile karşılaşması ve oğulları Gök, Dağ ve Deniz’in dünyaya gelmesi, Çinli hükümdarın Oğuz’a baş eğmesi ve vergiye bağlanmayı kabul etmesi anlatılır. Son bölüm olan on beşinci bölümde ise aradan otuz yıl geçer ve Oğuz yaşlanır. Ülkeyi oğulları arasında bölüştürür ve ölür.

Romanın özetinden de anlaşılacağı üzere, geleneksel metin ile söz konusu roman arasında bazı ortaklıklar bulunmasına karşılık pek çok farklılık da bulunmaktadır. Oğuz Kağan Destanı ile Mete Han’ın hayat hikâyesini esas alarak eserini kurgulayan yazar, birtakım kurmaca unsurları da kullanır. Özellikle kendi tahayyül dünyası ile oluşturduğu roman, tarihi-macera roman özelliklerini taşır. Destandaki mitolojik unsurlar, romanda yer almamış yahut farklı bir şekilde açıklanmaya çalışılmıştır.

Bilindiği üzere Oğuz Kağan’ın tarihi kimliği konusunda birtakım farklı görüşler bulunmaktadır. Joseph de Guignes, Ziya Gökalp, Biçurin, Mehmet Fuad Köprülü, Nihal Atsız, Hüseyin Namık Orkun gibi birçok araştırmacı, destanda Büyük Hun hükümdarı Mete’nin (Motun) ve Hun devrinin izlerinin bulunduğunu kabul ederler (Ercilasun, 2019: 93-95). Bu görüşler neticesinde romanın yazarı da Oğuz Kağan’ın kimliği hakkında romanın ilk girişinde Hun İmparatorluğu’nun ulu başbuğlarından Mete Han’ın hayatının anlatıldığına dair açıklamasını yapar. Ana metinde verilen Oğuz’un bulunduğu ıslıklı ok, turan taktiği, icatları aslında Mete Han’ın bulunduğu bilinen icatlarıdır. Yazarın Mete Han ile Oğuz Kağan’ı aynı kişilik olarak görmesi kaynaklı bu konulara da romanında yer vermiştir. Romanın içinde de Mete Han’ın hayatına dair bilgiler ışığında Mete Han’ın icat ettiği turan taktiği verilir.

“Hâlbuki bu, Oğuz Han’ın yeni harp hilesi idi. Daha evvelce, vadinin iki tarafına en nişancı okçuları yerleştirmişti. Bunlar vadiden geçen düşmanı öyle bir ok yağmuruna tuttular ki, bir tek Çinli kurtulamadı. Bu suretle Oğuz Han böyle bir harp oyunu ile kendisinden on misli üstün düşman kuvvetini bir anda mahvetmiş, Türkler de o nisbetle az ölü vermişti. (...)

-Top olun!

Diye emir verdi. Türk askerleri hemen atlarını birbirine yanaştırarak ve bir daire teşkil ederek top oldular. Bu harp oyunu ile de düşmanın nizam halindeki topluluğunu parçaladılar. (...)Oğuz Han’ın yeni bir emri üzerine bu ordu düşmanı sağından ve solundan sararak bir hilal içine aldı. Başlayan kanlı savaş ancak bir saat sürdü” (Özdeş,1964: 121-122).

Romanın birinci bölümünde verilen Oğuz’un doğumu alt metinden farklı olarak verilmiştir. Alt metinde Oğuz’un doğumu şu şekilde verilir:

“(1)... olsun” dediler. Onun resmi (2) budur: Bundan sonra sevindiler. (3) Yine günlerden bir gün Ay Kağan’ın (4) gözü parlayıp büyüdü (ve bir) erkek çocuk doğurdu. (5) O çocuğun yüzü boz; (6) ağzı ateş (gibi) kızıl, gözleri kırmızı; saçları (ve) kaşları (7) karaydı. (O çocuk) güzel perilerden (8) daha güzeldi. O çocuk, annesinin göğsünden ilk sütü içti (ve) bir (1) daha içmedi. Çiğ et, yemek ve kızarmış et (2) istedi. Konuşmaya başladı. Kırk günden sonra (3) (kendisini) büyük saydı, (ardından) yürüdü (ve) oynadı. Ayak(lar)ı sığır ayağı gibi, beli (4) kurt beli gibi, sırtı samur sırtı gibi, göğsü (5) ayı göğsü gibiydi. Vücudunun tamamı (6) tüylerle kaplıydı. At sürüleri güderdi” (Ağca, 2019: 66).

Romanda ise Oğuz’un doğumu hakkında daha ayrıntılı bilgi verilir. Oğuz’un olağanüstü hususiyetleri de işlenir:

“...Kara Han’ın eşi olan bu hatun, dünyaya bir çocuk getirmek için çırpırırken, Tanrıkuft feryadını duyup da yüreksizliğine hükmeder diye, sesini çıkaramıyordu. Kuzeyden esen rüzgâr, şiddetini iyice arttırmıştı. Uçsuz bucaksız bozkırlardan gelen bu serin rüzgâr, bütün kara bulutları gökte toplamıştı. Çok geçmeden, parlak bir aydınlığın ardından kopup gelen bir gök gürültüsü, Altay dağlarına çarpıp patladı. Yün yatağının üstünde kıvranan hatun, ıslıl ıslıl parıldayan gözlerini, çadırı aralığından yüzüne çarpan şimşegin aydınlığına çevirip keskin bir çığlık savurdu. Fakat göğün kükremesinden, bu çığlığın sesi pek uzaklara gidemedi. Ardından, sanki gök yarıldı, şiddetli bir yağmur, kıl çadırın üstüne yük gibi abandı. Bardaktan boşanırcasına, karanlık gökyüzünden dökülen damlalar, çadırın üzerinden yuvarlanıp, kenardaki su arklarında birikerek etrafı göl haline getirirken, bu defa da keskin bir çocuk feryadı işitildi. O sırada otağında kımızını içen Kara Han, dünyaya gelen çocuğunun feryadını işitmiş ve heyecanla doğrulmuştu: Doğan erkek ise, şenlik yapılısın!... diye emir verdi.

Kara Han'ın, dudakları ateş gibi kırmızı, nur topu gibi bir oğlu dünyaya geldiği için, yalnız Türk başbuğunun otağında değil, bütün Türk illerinde kırk gün kırk gece şenlik yapıldı. Kırk günde çocuğun dişi çıkar mı, çocuk gülmeyi öğrenir, annesinden bir defa meme emdikten sonra yemek ister mi? Kara Han'ın oğlu, daha doğumunun yirminci gününde diş çıkardı, ağlamayı bırakıp gülmeye başladı, meme emmeyi kesip yemek istedi” (Özdeş,1964: 8-9).

Oğuz'un fiziki özellikleri ise yeni metinde şu şekilde tasvir edilir

“Sanki onun gözlerinde, dünya yüzündeki bütün renkler toplanmış, saçlarında altınların parıltısı birikmişti. Onun gözlerine bakanlar, uzun, parlak saçlarını görenler, bir türlü renklerini tam olarak söyleyemiyorlardı. Kimine göre, gözleri deniz renginde, kimine göre de gece mavis, kimine göre ise Ağustos güneşi altında parıldayan gökyüzü gibi berrak ve grimsi idi. Saçları da som altın renginde mi, yoksa Altın dağlarının parlaklığında yahut karanlık dağların sihirli görünüşünde miydi? Kimse kesin bir şey diyemiyordu” (Özdeş, 1964: 14).

Yüzün gök renginde olması tanrısal kökene ve kağanlığa işaret eder. Gök rengi, Tanrı'nın bir sıfatı olarak yorumlanır. Eski Uygur Budist metinlerinde tanrılar ve önemli kişilerin saçları mavi renk ile gösterilirdi. Ateş gibi kıvılcık, el ve kara renkleri ise bir gücün ifadesidir ve bebeğin büyük bir kahraman ya da hükümdar olacağına bir işaret eder. Oğuz'un ayağının öküz ayağı gibi olması, vücudunun kıllarla kaplı olması onun mitsel kahramanlığına vurgudur (Çoruhlu, 2020: 234). Alt metinde Oğuz'un fiziki özellikleri onun mitsel kahraman olduğunun vurgusunu yaparken ana metinde Oğuz'un fiziksel özellikleri doğumundan hemen sonra yürümesi, diş çıkartması vb. durumları hariç fiziki özellikleri her insanda bulunabilecek sıradan özelliklerden meydana gelir. Burada yazar, kahramanın sahip olduğu mitolojik özelliklerini silikleştirerek günümüz insan modelinin özelliklerine indirgemıştır. Alt metinde verilen fiziki özellikler ile ana metinde verilen fiziki özellikler farklıdır. Alt metinde saçları ve kaşları kara olarak verilen Oğuz'un ana metinde saçlarının altın renginde olduğu bilgisine ulaşırız. Burada da farklılık söz konusudur.

Olay örgüsü de çok fazla değişime uğramış ve alt metinde olmayan olaylar da eklenmiştir. Canavarı öldürme hadisesi de alt metinle benzerlik göstermekle birlikte farklı bir şekilde işlenmiştir. Canavar ana metinde kara ormanda yaşamaktadır. Bu ormana girenlerin geri dönemediği ve ormanın içinde çok tehlikeli yaratıkların olduğu yazılır. Alt metinde bu orman sadece “büyük bir orman” olarak verilir. Canavarı öldürdüğü bölüm ise ana ve alt metinde neredeyse aynıdır.

Oğuz Kağan'ın adı olarak da alt metinde Oğuz ismi doğrudan verilir. Ana metinde ise erkek çocuklarının kahramanlık göstermeden ad alamadığı belirtilir. Belirli bir kahramanlık sergilemeden ad alamayan Oğuz Kağan

on sekiz yaşına geldiğinde ad alması gerektiğini farkındadır. Karaormana giderek herkesin korktuğu canavarı öldürme kararını verir. Yolda bir ihtiyarla karşılaşan Oğuz'u yaşlı ihtiyar uyarır fakat Oğuz son derece karardır. Oğuz canavarı öldürmek için önce bir geyik avlar ve ağaca bağlar, gece olur. Oğuz yüksekçe bir ağacın dalına çıkar. Canavar geyiği yer ve arından gündüz olur. Oğuz bu sefer bir ayı yakalar ve canavar bu ayıyı da bulsun diye ağaca bağlar. Canavar ayıyı da yutar. Oğuz Kağan bu sefer başka bir hayvan avlamaz canavarın karşısına kendi çıkar. Canavarı öldürür, başını gövdesinden ayırır, çuvala koyar ve Kara Han'ın otağının yolunu tutar. Kara Han oğlunun yapmış olduğu bu büyük cesaret göstergesinden dolayı ona “ Sana Oğuz adını koyuyorum oğull!... Adın gibi temiz yürekli, iyi ve doğru ol!” (Özdeş, 1964: 24) diyerek adını verir. Yazar, dipnot ekleyerek Oğuz isminin anlamını “Yüreği temiz, iyi ve doğru anlamına gelir” (Özdeş,1964: 24) şeklinde verir.

Olay örgüsünde verilen başka bir husus ise Kara Han'ın Hun İmparatorluğu'nun yabgusu olarak tanıtılmasıdır. Kara Han adı, Uygur harfli Oğuz Kağan Destanı'nda rastlanmaz. Destanın İslami varyantında bulunan Kara Han, Oğuz'un babası olarak takdim edilir. Destanın İslami varyantında Oğuz Kağan ile Kara Han din yüzünden savaşa girerler. Oğuz Han İslamiyet uğruna babası ve amcaları ile savaşır. Oğuz Kağan'ın bu savaşta babasını ve akrabalarını yenmesi ile de savaş sona erer (Togan, 1982: 17-20). Ana metinde ise Oğuz Kağan ile Kara Han arasında herhangi bir savaş görülmez. Babası ile arası gayet iyidir. Ölüm döşeğinde olan Kara Han, Oğuz Kağan'a kılıcını ve bayrağını vererek cihan hâkimiyetine ulaşmasını söyler. Oğuz Kağan devletin bayrağını alarak cihan hâkimiyetine ulaşma sözü verir (Özdeş,1964: 61). Görüldüğü gibi, romanda baba-oğul çatışmasına yer vermeyen yazar, cihan hakimiyeti idealini babadan oğula devam eden bir ülkü olarak sunar.

Ana metinde Oğuz Kağan'ın annesinin adına dair herhangi bir bilgi sunulmaz. Karakterin rolü oldukça azdır. Alt metinde de Oğuz Kağan'ın annesi olarak Ay Kağan verilirken İslami varyantta da annesinin adıyla ilgili hiçbir bilgi verilmez. Mete Han'ın hayatına baktığımızda ise Mete'nin üvey annesi hakkında bilgi sahibiyizdir. Çinli üvey anne Mete Han'a düşmandır ve Mete'nin ölmesi için Teoman'a çeşitli oyunlar oynadığı bilgimiz dâhilindedir. Ana metinde ise Oğuz'un üvey annesi olarak karşımıza Ülkü Ana çıkar ve Ülkü ananın rolü de çok büyük değildir. Oğuz Kağan ile aralarında herhangi bir husumet de yoktur.

Alt metinde yer alan belli başlı motiflere Oğuz'un doğumu, cihan hâkimiyeti anlayışı, iki eşle evlilik gibi örnekler verilebilir. Alt metindeki olaylar mitolojik devirlerle bağlantılı olması bakımında olay örgüsü mitolojik motifler üzerine kuruludur. Ana metinde verilen benzer olaylar mitolojik olaylar çerçevesinde verilmemektedir. Cumhuriyet sonrası kaleme alınan romanda olaylar günümüze indirgenmiştir. Bundan dolayı olay örgüsünde yazar, değişikliğe gitmiştir.

Alt metinde Oğuz'un Tanrı tarafından gönderilen kadın yahut mitolojik motifleri üzerinde barındıran eşlerine bu romanda mitolojik motif şeklinde ya da Tanrı'nın gönderdiği eş olarak rastlanmaz. Romanda geçen eşler günümüz dünyasında rastlayabileceğimiz sıradan insanlardır. Eşlerinin isimleri alt metinde verilmezken ana metinde ise Ay ve Gülay şeklinde verilir.

Kısa bir bölümde Oğuz'un eşleri ile karşılaşması ve sonrasında çocuklarının dünyaya gelmesi hızlı bir şekilde verilir. Ana metinde ise uzun uzun tanışmalara ve eşlerinin isimlerine rastlarız. Ana metinde verilen olay örgüsü alt metinle benzerlik gösterir fakat bu doğüstü olay şeklinde verilmez. Günlük hayatta karşılaşılacak bir olay şeklinde verilir.

Ana metinde geçen ilk karısı Ay ile tanışması yıldırım düşen çınar ağacının devrilen gövdesinin hemen karşılaşmaları ile olur:

“ Oğuz Han, genç kıza doğru yürüyerek:

-Kimsin sen? diye bağırdı. Ne arıyorsun burada?

Genç kız cevap vermeyince Oğuz Han:

-Kimsin sen!... diye tekrar bağırdı. İn misin cin misin?

Genç kız, çekine çekine cevap verdi:

-Ne inim ne cinim! Senin gibi, Tanrının yarattığı bir insanım!...

-Ne arasın, ne işin var burada?...

-Şimşek çalınca korkup ağacın arkasına sığınmıştır. Ben de sizin gibi tabiatı, ormanları çok severim. Sizi birkaç defa bu ormanda gezerken gördüm. Siz benim gibi, yalnız başınıza dolaşmaktan hoşlanıyorsunuz herhalde...

(...)

-Adın ne senin?

- Ay!...”(Özdeş, 1964: 66).

Alt metinde böyle bir diyalog yoktur. Oğuz'un ışık içinden gelen kızı beğenip aldığından kısaca bahsedilir. Ana metinde ise uzun uzun diyaloglara yer verilir. İkinci eşi ile karşılaşması da aynı şekilde meydana gelir.

Oğuz Han'ın ikinci eşiyle tanışması ise romanın bitimine yakın olur. Çinli fakirlerden kaçan “Gülay” adlı kız bir ağacın kovuğuna saklanır ve orada uyuyakalır. Kovukta kızın olduğunu fark eden Oğuz Han ise kovuğa yaklaşıp bu güzeller güzeli kızı görür. Kız uyanır ve diyaloglar halinde olaylar verilir.

“ Oğuz Han:

-Korkmayın, dedi. Benden kimseye kötülük gelmez. Kimsin sen?. Bu ağacın kovuğunda ne ararsın? Evin yok mu? Annen, baban yokmu? Adın ne?

Kız korkudan Oğuz Han'ın sorduğu sualleri korkusundan titreyerek bir bir cevaplandırdı:

-Adım Gülay. Çinli çigaylar evimizi yaktılar, annemi, babamı öldürdüler. Ben de kaçıp buraya sığındım” (Özdeş,1964:128-128).

şeklinde diyalog devam eder ve Oğuz Han Ay'ı atına alıp götürdüğü gibi Gülay'ı da alır ve evine götürür.

Yukarıda bahsedilen alt metinde yer almayan mekânlar ise oldukça fazladır. Oğuz Kağan'ın yaşadığı yer, ana metnin başlangıcında “Güneyinde Pamir yaylası ile Himalaya dağlarının, doğusunda Çin seddinin kuzeyinde Sibiryaya ovasının uçsuz bucaksız bozkırların, batısında Hazar denizinin bulunduğu...”(Özdeş,1964:7) şeklinde verilmiştir. Canavarı öldürdüğü yerin adı “Karaorman”dır. Bu orman alt metinde sadece büyük bir orman şeklinde tasvir edilir. Bu mekânlar dışında metinde yer almayan pek çok mekân tasvir yapılır. En önemli sayılabilecek mekân ise Çinlilerin yaşadığı şehir Pekin'dir. Oğuz Kağan Pekin'de birden fazla düşman yener. Bu mekân isimleri dışında Gobi Çölü, Kingan Dağları, Yeşilirmak, Noin-ula, Baykal Gölü gibi pek çok yerin isimleri zikredilir.

Ana metinde yapılan şenliklere baktığımızda Oğuz'un doğumu ile başlayan şenlik romanın sonunda da başka bir şenlikle devam eder. Ana metnin başlangıcında Kara Han “Doğan erkek ise, şenlik yapılınsın!..” diye emir verir. Doğan çocuğun erkek olması ile de kırk gün kırk gece şenlik yapılır. Alt metinde ise destanın sonunda kırk gün kırk gece yiyip içilir. Oğuz'un doğumu sonrası herhangi bir şenlik ya da toy yapılmaz. Ali Duymaz'a göre toy Türk kültüründe toylar değişik amaç ve şekillerde kutlanan törenlerdir. Yılda bir kere düzenlenen han toyları, ad koyma toyları, il av dönüşü toyları, düğün, zafer, yağma, akın toyları gibi değişik biçimleri olan toyların simgesel bir anlam ifadesi vardır. Bu anlam dünyası içinde en önemli alanlardan biri olan cihan hâkimiyeti ülküsü ise bu hâkimiyet gerçekleşirse paylaşımın nasıl ve ne oranda yapılacağı ile ilgili ipuçları içermesidir (Duymaz, 2005: 38). Toy vermek halka mesaj vermek amacı taşır, Ana ve alt metinde destanın sonunda bulunan toyda da Oğuz Kağan ülkeyi oğulları arasında bölüştürür. Yapılan toyda Duymaz'ın verdiği bilgiler ışığında paylaşımın nasıl ve ne oranda yapıldığını da görmekteyiz.

Romanda dikkat çeken hususiyetlerden biri ve aynı zamanda geleneksel metin ile arasındaki ilişkiyi vurgulayan unsur bozkurt motifidir. “Kurdun proto- Türk topluluklarından bir totemken Hun devrinde ata kültürünün bir parçası haline gelmiştir.(...) Kurtla ilgili olarak zamanla gelişen hayvan-ata kavramı devlet, hükümdarlık vb. unsurlarının simgesi de olmuş; gök ve yer unsurlarıyla ilgili çeşitli anlamlar kazanmıştır. (...) Kurdun Türk kozmolojisinde gök unsuruna bağlı olarak aydınlığın ve buna bağlı unsurların simgesi olduğu anlaşılmaktadır” (Çoruhlu, 2020: 266). Ana metinde geçen Oğuz

Kağan ve askerlerinin mağarada saklanırken birden ortaya çıkan bozkurdun Tanrı tarafından gönderildiği düşüncesi, bu duruma örnek olarak sunulabilir. Aynı zamanda Kurt eski zamanlarda, Hun çağında Orta Asya halkı için önem arz eden Töz hayvanlarından biridir (Ögel, 1989: 41). Kurt, ced olarak görülür ve yol gösteren kılavuz totemidir (Togan, 1982: 134). Mağaraya gelip yol gösteren bozkurt, Oğuz Kağan'a ve ordusuna yol göstericiliği üstlenerek onları mağaradan çıkartır.

“Erkek kurt en sonra Oğuz Han'ın ayaklarının dibine gitti. Burnuyla ayaklarını, baldırlarını kokladı. Sora geri döndü, beş on adım yürüdü. Tekrar durup Oğuz Han'a baktı ve başıyla “Gelin, beni takip edin!” der gibi bir işaret yaptı”(Özdeş, 1964: 111).

Kurdu takip eden Oğuz ve ordusu kurdun onları düşmanın saklandığı bölgeye götürdüğünü görür.

Oğuz Han romanında yazar, milliyetçi söylemi zengin bir şekilde kullanır. Tarihi romanlarda sıkça tesadüf edilen bu söylem kullanımına (Sağlık, 2014), Oğuz Özdeş de başvurmuştur. İdeolojik paradigmalara göre Türk kimliğine de atıflar yapar. Bu atıflar genel olarak Oğuz Kağan'ın ağzından düşmana karşı yapılmaktadır:

“Türk Ulusu, ulu bir çınardır, beybaba! Çınarın bir dalı kırılırsa, ululuğundan bir şey kaybeder mi/ Yalnız kendime değil, Türk ulusuna ve askerlerine güveniyorum. Türk ulusunun ve Türk ordusunun yıkamayacağı duvar yoktur/ Türk askeri, asla kumandanına ihanet etmez ve başkasının malına gözünü dikmez. İkincisi de Türkün başaramayacağı bir zorluk yoktur/ Tanrı Türk'ü korusun/ Canımız Türk ulusuna feda olsun/ Türk öldürmez yaşatır/ Türk, düşmanı da olsa misafirine bi kötülük yapmaz (Özdeş, 1964: 17, 26, :32, 94, 97 122, 136).

Romanın muhtelif yerlerinde Türk milletini, Türklük şuurunu yücelten ifadelere rastlanır. Yazar, Oğuz Kağan'ı ve ona bağlı askerleri, Türk milleti ve Türklük için savaşan, mücadele eden ideal tipler olarak kurgular. Elbette bu durum, destanın modern kavramlarla ve ideolojik paradigmaya göre kurgulandığını gösterir.

Geleneksel metin biçimsel dönüşüme uğrayarak roman formunda anlatılmıştır. Sadece iki bölümde manzum kısımlara yer verilmiştir. Bu iki kısım Oğuz Kağan'a esir düşen Çinlilerin yaktığı ağıt ve bir ozanın Oğuz Kağan'ın şöleninde söylediği dstandır.

Ana metnin dili oldukça sade ve anlaşılırdır. Anlatma, diyalog ve gösterme tekniklerine başvurulmuştur. Hitabet unsurlarına fazlasıyla yer veren yazar, bu sanatı Oğuz Kağan'ın ağzından yapmıştır. Olaylar üçüncü şahıs ağzından verilmiştir. Oğuz'un tabiata olan hayranlığı ve düşünceleri de okuyucuya sunulmuştur.

“Oğuz Han, etrafını hayran hayran seyrediyor kayın ağaçlarının güzelliği, çınar ağaçlarının ululuğu karşısında Tanrının büyüklüğünü daha kuvvetle hissediyordu. Şu, göklere doğru uzanan dağlar, Tanrıya şükran duası eder gibi kollarını açan ağaçlar, kaçısan karacalar, zıplayan tavşanlar, ne güzel bir ahenk meydana getiriyorlardı”(Özdeş, 1964: 64).

“Bu tabiata olan hayranlığımı yazar ara ara sorularla desteklemiştir. “Tanrı, herşeyi halkederken bir sebep vermemiş miydi? Yahut da her şeyi bir sebeple yaratmamış mıydı? Bu bulutlar, elbette bir sebeple meydana geliyor ve yine bir maksatla toplanıp, çoğalınca yağmur halini alıyordu. Yağmur yağmazsa, bu ağaçlar böyle büyüyebilir, ekinler yetişir miydi?” (Özdeş,1964: 65).

Yazar, olayları kendi bakış açısıyla sunar. Tasvir konusunda oldukça iyidir ve roman boyunca çeşitli tasvirlerle başvurur:

“Ardından, sanki gök yarıldı, şiddetli bir yağmur, kıl çadırın üstüne yük gibi abandı. Bardaktan boşanırcasına, karanlık gök yüzünden dökülen damlalar, çadırın üzerinden yuvarlanıp, kenardaki su arkalarında birikerek etrafı göl haline getirirken, bu defa da keskin bir çocuk feryadı işitildi”(Özdeş, 1964: 8)

şeklinde Oğuz Kağan’ın doğumu esnasında gökyüzünde meydana gelen olayları verir. Yine Oğuz Kağan’ın fiziki özellikleri şu şekilde gösterilir:

“Kara Han’ın oğlu, 18 yaşlarında, yakışıklı bir delikanlı olmuştu. Sanki onun gözlerinde, dünya yüzündeki bu tün renkler toplanmış, saçlarında altınların parıltısı birikmişti. Onun gözlerine bakanlar, uzun, parlak saçlarını görenler, bir türlü renklerini tam olarak söyleyemiyorlardı. Kimine göre, gözleri deniz renginde, kimine göre de gece mavis, kimine göre ise Ağustos güneşi altında parılayan gökyüzü gibi berrak ve grimsi idi. Saçları da som altın renginde mi, yoksa Altın dağlarının parlaklığında yahut karanlık dağların sihirli görünüşünde miydi? Kimse kesin bir şey diyemiyordu” (Özdeş,1964: 14) şeklinde aktarılmıştır.

Romanın dikkat çekici unsurlarından biri de farklı bir yaratılış mitine yer vermesidir. Romanda geleneksel sanatkâr tipi olarak yer alan ozan Sağdıç, Türklerin kökenini izah eden bir destan terennüm eder. Bu manzumede Türkler, Güneş Hanım ve Ay Bey’den doğan bir bozkurttan türemiş gösterilir. Manzumede yazar, hem Göktürklerin Türeyiş efsanesine, Alanguva efsanesine atıfta bulunurken hem de farklı bir köken miti olarak kurgular:

....

Çok geçmeden Güneş hanımdan bir çocuk doğdu,

Bu çocuk, boz yeveli, dişi bir kurttu.

....

Bozkurt büyüyünce, gökten bir mavi ışık aktı,
 Değdi Bozkurda, Bozkurt da gebe kaldı.
 Çok geçmedi ardından doğurdu iki çocuk,
 Biri oğlan, biri kız, gözleri mavi boncuk,
 Güneş hanım oğluna Türk adını koydu.
 Kıza da Gün Ana dedi. İkisi de bir soydu.
 Bu iki mahluk birbiriyle evlendi.
 Işığ gölü kıyısında bir hayli Türk türedi.
 Tanrı Türk boylarına Oğuz'u hakan etti.
 O da bayrağına Bozkurt'un resmi dikti.
 Tanrı Türk'ü çoğaltsın, Tanrı Türk'ü korusun,
 Çok yaşa Türk milleti, ululardan ulusun ! (Özdeş, 1964-112-115).

Sonuç

Oğuz Özdeş'in tarihî roman türünde kaleme aldığı "Oğuz Han" isimli romanı, geleneksel metin ile ilişkisini sürdürse de bambaşka bir metne dönüşmüştür. Aynı şekilde yazar, epik anlatımın dışına çıkarak metni tamamen roman formatına dönüştürmüştür. Roman formuna dönüşümü esnasında da yazar, olay örgüsüne kurgusal ilavelerde bulunmuştur. Oldukça sade bir dil kullanan yazar, popüler tarihî roman türünün anlatım kalıplarına bağlı olarak geleneksel anlatıdan farklı bir metin meydana getirmiştir. Romandaki anlamsal ve biçimsel dönüşümler oldukça belirgindir. Nitekim geleneksel metin ile yeni metin arasında olay örgüsü, figüratif yapı bakımından birçok farklılıklar söz konusudur. Yazarın en fazla müdahalede bulunduğu kısım, destanın mitolojik yapısını oluşturan motiflerle ilgilidir. Yazar bilinçli bir şekilde hitap ettiği kitleyi de dikkate alarak, romanı mitolojik motiflerden arındırmış yahut bu unsurları farklı bir şekilde işlemiştir. Bu durum, geleneksel metnin sahip olduğu değerler dünyasının silikleşmesine zemin hazırlamıştır. Netice itibarıyla, popüler edebiyat alanında eserler veren Oğuz Özdeş, geleneksel metin ile tarihi olay ve şahsiyetleri yeniden yorumlamış, kendi tahayyül dünyasına ve ideolojik birikimine göre destanı kurgulamıştır.

KAYNAKÇA

- Ağca, F. (2016). *Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Arslan A. (2019). Oğuz Özdeş'in Eserleri ve Sanatı. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çoruhlu, Y. (2020). *Türk Mitolojisinin Ana Hatları*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Dede, K. (2017). Erken Cumhuriyet Döneminde Ulus İnşası ve Tarihi Romanlar: Savaşçı, Medeni ve Millî Kahraman. *Kebikeç*. (44), 91-112.
- Duymaz, A. (2005). Oğuz Kağan Destanı'ndan Dede Korkut'a Toy Geleneğinin Sembol Anlamı ve Türk Paylaşım Modeli. *Karadeniz Araştırmaları*. (5), 37-60.
- Ercilasun, A. B. (2019). *Nehir Destan Oğuzname (Oğuz Bitig)*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Güvenç, A. (2019). *Halk Anlatılarının Yeniden Yazımı Sürecinde Tepegöz (1923-2018)*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Jusdanis, G. (1998). *Gecikmiş Modernlik ve Estetik Kültür: Millî Edebiyatın İcat Edilişi*. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kara, H. (2017). *Osmanlı'yı Tahayyül Etmek: Tarihsel Romanlarda Fatih Temsilleri*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Kaçen, E. (2012). Oğuz Özdeş'in Tarihi Romanları. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Kaya, M. (2015). *Türk Romanında Destan Etkisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ögel, B. (1989). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*. Cilt I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özdeş, O. (1964). *Oğuz Han*. İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- Sağlık, Ş. (2014). Tarihi Popüler Türk Romanlarında Yüceltilen Bir "Değer" Olarak "Türk Kimliği". *İlmi Araştırmalar* (14), 145-165.
- Togan, Z. V. (1982). *Oğuz Destanı: Reşideddin Oğuznâmesi, Tercüme ve Tahlili*. 2. Baskı. İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Topçu, Ü. B. (2014). *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatında Destan*. Ankara: Atıf Yayınları.
- Üyepazarcı, E. (2019). *Unutulanlar, Hiç Bilinmeyenler ve Bilinmek İstemeyenler, Türkiye'de Popüler Romanın İlk Yüzyılın Öyküsü*. Cilt II. İstanbul: Oğlak Yayıncılık.